

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ

ПАВЛЕНКО ЮЛІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 371.13:371.65(043.3)

**МУЗЕЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ
ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Карапузова Наталія Дмитрівна,
Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
декан психолого-педагогічного факультету,
завідувач кафедри природничих
і математичних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Танько Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
декан факультету дошкільного виховання;

кандидат педагогічних наук
Гармаш Світлана Анатоліївна,
Донецький державний університет управління,
доцент кафедри філософії і психології.

Захист відбудеться “23” жовтня 2008 року о 15⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: 61002, м. Харків, вул. Артема, 29, ауд. 216.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розісланий “22” вересня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Попова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. В основних нормативних документах, що визначають стратегічні напрями педагогічної освіти в нашій державі (Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державна програма “Вчитель”), акцентовано увагу на суспільному значенні вчителя як носія культури й у зв’язку з цим висунуто вимогу підвищення якості його професійної підготовки.

У цих документах реальними кроками щодо забезпечення високих результатів професійної підготовки майбутніх учителів названо такі: наповнення навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі гуманітарним змістом, розширення культурно-творчих зв’язків з установами культури, залучення студентів до різноманітних видів творчої діяльності, що забезпечить їх загальнокультурний і професійний розвиток та самоактуалізацію особистості. А це, у свою чергу, дозволить новій генерації педагогів у майбутньому професійно грамотно діяти в соціокультурному просторі, виважено керувати розвитком дітей на основі кращих надбань цивілізації, постійно саморозвиватися й самоутверджуватися в педагогічній життєтворчості.

Потреби часу визначають актуальність вивчення професійної підготовки майбутніх учителів і насамперед факторів позитивного впливу на цей процес з метою підвищення його ефективності. Саме ці питання визначені вітчизняними й зарубіжними науковцями як найбільш проблемні в педагогічній теорії. Вони займають чільне місце в працях видатних учених минулого (А. Дістервега, Я. Коменського, Й. Песталоцці, М. Рубінштейна, В. Сухомлинського, К. Ушинського) і є предметом розгляду в дослідженнях багатьох сучасних учених, які ведуть наукові пошуки за такими напрямками:

- обґрунтування теоретико-методологічної і змістової основи професійно-педагогічної освіти, орієнтованої на особистісне й професійне зростання студента (О. Абдулліна, Є. Белозерцев, М. Васильєва, І. Гавриш, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, В. Лозова, В. Сластьонін, М. Сметанський, Т. Танько, Г. Троцько, Л. Хомич, М. Чобітько);
- переосмислення мети й результатів професійної підготовки в контексті формування професійної компетентності вчителя (В. Бездухов, Н. Бібік, В. Введенський, К. Віаніс-Трофименко, І. Зимня, Л. Карпова, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, О. Пометун, О. Савченко).

У роботах цих та інших науковців підкреслено важливість взаємодії майбутніх учителів з освітнім середовищем. Його безпосередній вплив як одного з чинників професійної підготовки студентів доведено в педагогічних дослідженнях останнього десятиріччя (А. Андреев, М. Боритко, С. Гармаш, К. Дубич, Т. Дубовицька, Н. Карапузова, О. Макагон, Ю. Мануйлов).

Професійному розвитку майбутніх учителів як компонент освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу можуть сприяти музеї педагогічного профілю (за умови цілеспрямованого їх використання).

Вивчення педагогічної і музеєзнавчої літератури, наукових праць істориків, культурологів і співробітників музеїв засвідчує, що в самій сутності музеїв педагогічного профілю закладена здатність спричинювати позитивні зміни в освіті (Б. Гаврилів, Л. Данилова, П. Лисенко, І. Ляшко, Ю.Омельченко, Б. Столяров, М. Юхневич). Уперше такі музеї виникли в європейських університетах у зв'язку з необхідністю задоволення потреб освітнього процесу.

Близько трьох століть поспіль педагогічно-меморіальні, дитячі, шкільні, університетські й інші музеї педагогічного профілю акумулюють і генерують культурні історичні цінності, зберігають, репрезентують, надають у користування предмети, необхідні для навчання й виховання молодого покоління, організовують виставки навчальної літератури, засобів навчання тощо, отже, відіграють важливу роль у розвитку освіти й підвищенні рівня професійної підготовки майбутніх учителів.

Завдяки науковим розвідкам сучасних дослідників розглянуто окремі види музеїв педагогічного профілю як змістове підґрунтя й науково-методичне забезпечення педагогічної освіти, розкрито окремі форми й методи роботи зі студентами в музейному середовищі (А. Бойко, Л. Гайда, О. Остряньська, Н. Пусепліна, О. Рокицька), висунуто ідею долучення майбутніх учителів до засвоєння музейних знань, розвитку в них музейної культури (О. Герасименко, Л. Данилова, І. Дубровська, Г. Єжова, Г. Ломунова, О. Мастениця, Т. Олійник, Дж. Хеннігар-Шу). Проте проблема використання музеїв педагогічного профілю для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів не знайшла в літературі цілісного відображення. Також у педагогічній науці не розкрито зміст і структуру музейно-педагогічної компетентності та процес її формування, що перешкоджає педагогічно доцільному введенню музейного компонента у навчання й виховання школярів.

Результати проведеного аналізу масової педагогічної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів показали, що є певний досвід використання музеїв педагогічного профілю. Водночас було виявлено недостатню обізнаність викладачів із феноменом музеїв цієї профільної групи та їх освітніми можливостями (83 % із 89 респондентів), причиною чого є відсутність відповідного науково-методичного забезпечення.

Отже, у вищій педагогічній освіті існує об'єктивна суперечність між визнанням на теоретичному і практичному рівнях ефективності середовища, у якому відбувається професійна підготовка майбутніх учителів, і недостатністю використання музеїв педагогічного профілю як культурно-освітніх осередків для підвищення рівня професійної підготовки студентів.

Актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість і водночас недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження: **“Музеї педагогічного профілю як фактор професійної підготовки майбутніх учителів”**.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідної роботи Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка в руслі теми “Теоретико-методологічні й методичні засади організації закладів педагогічної освіти III-IV рівнів акредитації як педагогічних комплексів” (державний реєстраційний № 0103U001236). Тему затверджено вченою радою Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 13 від 27.05.2004 р.) й узгоджено з Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 8 від 26.10.2004 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів та експериментально перевірити ефективність технології її впровадження.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити поняття “музеї педагогічного профілю”; з'ясувати види музеїв педагогічного профілю, особливості їх діяльності; вивчити стан розробленості в педагогічній теорії і практиці проблеми їх використання для професійної підготовки майбутніх учителів.

2. Теоретично обґрунтувати систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів.

3. Розробити технологію впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю у професійну підготовку майбутніх учителів і дослідно-експериментальним шляхом перевірити її ефективність.

4. Підготувати науково-методичні матеріали з використання музеїв педагогічного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах.

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки майбутніх учителів.

Предмет дослідження: система використання музеїв педагогічного профілю як фактора професійної підготовки майбутніх учителів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів істотно підвищиться, якщо в цьому процесі цілеспрямовано використовувати музеї педагогічного профілю як невід'ємний компонент освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу, спираючись на систему роботи, побудовану на основних видах діяльності у вищій школі (навчальній, науковій, виховній) та специфічній музейній роботі, організованій на базі музейного комплексу педагогічного закладу освіти. Технологія впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю буде ефективною за умови врахування таких її особливостей: дослідницька й творчо-пошукова позиція студентів; суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія; поетапна реалізація.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять:

- філософські, психологічні, педагогічні положення про взаємну детермінацію психологічних, соціальних і культурних факторів формування особистості в контексті життєвого шляху та розвитку професіонала; системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний підходи в освітній сфері (Б. Ананьєв, О. Бондаревська,

О. Борденюк, В. Безпалько, А. Вербицький, Л. Виготський, Д. Гіг, В. Гриньова, А. Деркач, В. Докучаєва, О. Євдокимов, І. Зимня, Т. Ільїна, М. Каган, О. Каганов, В. Крижко, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, В. Лозова, І. Малафійк, А. Маркова, І. Прокопенко, В. Радул, С. Рубінштейн, В. Садовський, В. Серіков, Н. Талізїна, М. Федоров та інші вчені);

- теорія педагогіки вищої школи (А. Алексюк, С. Архангельський, С. Вітвицька, Т. Воронова, Л. Кнодель, В. Попков, З. Слєпкань та інші автори);

- теорія музеєзнавства – загального (М. Бондар, М. Дружинїн, Р. Маньковська, Г. Мезенцева, М. Рутинський, Ф. Шміт, Т. Юренєва та інші вчені), педагогічного (Л. Данилова, О. Зеленко, С. Мелик-Нубаров, Ю. Омельченко, Р. Рашитова та інші науковці) і шкільного (І. Абдрашитова, С. Богуславський, Н. Ганнусенко, М. Заїрова, О. Зеленко, Д. Кацюба, А. Крючков, З. Огризко, Ю. Омельченко, А. Сейненський та інші автори);

- концептуальні положення музейної педагогіки (Й. Аве, Т. Белофастова, О. Ванслова, К. Вешенфельдець, Г. Гільмутдінова, І. Коссова, Г. Ломунова, Б. Столяров, Л. Шляхтіна, М. Юхневич та інші дослідники);

- методологія організації педагогічних досліджень (Ю. Бабанський, В. Загвязинський, П. Образцов, М. Скаткін та інші вчені).

Для вирішення поставлених завдань і перевірки висунутої гіпотези було використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*, що дозволили зіставити різні погляди на досліджувану проблему, визначити поняттєво-категоріальний апарат дослідження, обґрунтувати систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів: аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури; метод узагальнення практичного досвіду; метод педагогічного проектування;

- *емпіричні*, які допомогли виявити результативність експериментальної роботи, установити ефективність розробленої технології впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю: спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ю, створення ситуації вибору, педагогічний експеримент;

- *статистичні*, що дали змогу здійснити кількісний і якісний аналіз емпіричних даних.

Експериментальна база. Дослідження проводилось у вищих педагогічних навчальних закладах України. Різними його видами було охоплено 528 студентів і 89 викладачів Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, Лебединського педагогічного училища імені А.С. Макаренка. Формувальний експеримент тривав протягом 2003-2008 років у Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, у ньому взяли участь 103 студенти і 8 викладачів.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження полягають у тому, що *вперше теоретично обґрунтовано* систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів, побудовану на основних видах діяльності у вищій школі (навчальній, науковій,

виховній) з урахуванням специфіки музейної роботи, організованої на базі музейного комплексу вищого педагогічного закладу освіти; *розроблено й експериментально перевірено* технологію її впровадження у професійну підготовку майбутніх учителів; *установлено* такі особливості технології, що забезпечують її ефективність: дослідницька й творчо-пошукова позиція студентів; суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія; послідовна реалізація мотиваційно-орієнтувального, регулятивно-процесуального, рефлексивно-творчого етапів; *науково обґрунтовано* зміст і структуру музейно-педагогічної компетентності студентів, яка необхідна для використання музеїв у школі й передбачає загальну педагогічну компетентність, музейну культуру, музейно-педагогічні знання і вміння, а також позитивну мотивацію до здійснення музейно-педагогічної діяльності у школі.

Уточнено сутність поняття “музеї педагогічного профілю”; аудиторні й позааудиторні форми, методи і прийоми роботи зі студентами в музейно-педагогічному середовищі; *конкретизовано* класифікацію музеїв педагогічного профілю.

Поглиблено наукові відомості й розширено уявлення про історію виникнення, особливості діяльності, функції, види музеїв педагогічного профілю як культурно-освітнього феномена та невід'ємного компонента освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. *Подальшого розвитку* набуло структурування змісту навчальних дисциплін, практики, наукової, виховної роботи зі студентами і проектування спеціальних курсів професійно-педагогічної підготовки, що враховують цілеспрямоване використання музеїв педагогічного профілю.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що технологія впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю пройшла експериментальну перевірку і це дозволяє реалізувати її в умовах вищої школи.

Матеріали дослідження *впроваджено* в практику навчально-виховної діяльності Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (акт № 5134/01-37/15 від 02.10.2007 р.), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 04-11/223 від 05.03.2008 р.), Лебединського педагогічного училища імені А.С. Макаренка (довідка № 591 від 19.10.2007 р.). Основні положення щодо використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів застосовано в роботі методичного семінару “Музеї педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів” для викладачів та в процесі навчальної, наукової й виховної роботи зі студентами, музейної діяльності в музеях університету й викладання елективного спецкурсу з педагогіки “Основи музейно-педагогічної діяльності вчителя”.

Теоретичні положення, практичні результати дослідження, розроблені науково-методичні матеріали можуть застосовуватись у теоретико-методичному забезпеченні системи освіти, для підготовки підручників, посібників, рефератів, курсових і дипломних робіт.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічним підходом до аналізу проблеми, використанням комплексу методів, адекватних предмету і завданням дослідження, експериментальною перевіркою гіпотези, репрезентативністю вибірки, поєднанням якісного й кількісного аналізу отриманих результатів, позитивними наслідками їх упровадження у практику та відтворюваністю експерименту.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дисертації обговорювалися на спільному засіданні кафедр педагогіки, соціальної і корекційної педагогіки, початкової і дошкільної освіти, на методологічних семінарах аспірантів Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; на міжнародних науково-практичних конференціях: “Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах” (Вінниця, 2005), “Акмеологія – наука ХХІ століття: розвиток професіоналізму” (Київ, 2007), “Європейський вектор української освіти” (Полтава, 2007), “Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій” (Полтава, 2008); на всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів” (Вінниця, 2005), “Теоретико-практичні реалії сучасного виховання дітей та учнівської молоді” (Київ, 2005), “Психолого-педагогічні проблеми формування професіоналізму викладача вищої школи в умовах європейського виміру” (Полтава, 2006), “Організація навчально-виховного процесу у вищій школі у світлі входження України в європейський освітній простір” (Бердянськ, 2006); на науковій конференції молодих учених “Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття” (Харків, 2006).

Публікації. Основні результати дисертації відображено в 11 одноосібних працях, з них 8 опубліковано у виданнях, затверджених ВАК України, 3 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (384 найменування, з них 10 – іноземними мовами) і 8 додатків (на 44 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок, основний текст викладено на 165 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, розкрито ступінь її розробленості, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, гіпотезу, теоретико-методологічні основи та методи дослідження, виявлено наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів наукового пошуку, аргументовано надійність та обґрунтованість здобутих результатів, наведено дані про їх апробацію й упровадження в практику.

У першому розділі – **“Теоретичні питання професійної підготовки майбутніх учителів засобами музеїв педагогічного профілю”** – розглянуто

сутність професійної підготовки майбутніх учителів, показники її ефективності й фактори впливу на цей процес; уточнено сутність поняття “музеї педагогічного профілю”, конкретизовано класифікацію музеїв педагогічного профілю, розширено наукові відомості про їхні функції, види, особливості й історію діяльності; науково обґрунтовано зміст і структуру музейно-педагогічної компетентності студентів; теоретично обґрунтовано систему використання цих музеїв для професійної підготовки майбутніх учителів.

У розділі визначено професійну підготовку майбутніх учителів як процес і результат оволодіння спеціальними знаннями, уміннями й навичками, вироблення особистісних якостей, необхідних для успішного виконання педагогічної діяльності.

Одним із головних показників результативності професійної підготовки є професійна компетентність. Щодо студентів, крім спеціальних видів компетентності, розглядається загальна (ключова) компетентність, яка проявляється у рівні інтелектуального розвитку та у вмінні вчитися.

У дисертації показники ефективності професійної підготовки майбутніх учителів відображають сукупність вимог до особистості студента вищого педагогічного навчального закладу й розподілені за такими критеріями: *мотиваційно-ціннісний* (мотиви, інтереси, потреби, прагнення, нахили, захоплення, ціннісні орієнтації, уявлення про власну соціальну роль, емоційне ставлення до себе й оточуючих, позитивні особистісні якості, зокрема і професійно значущі); *когнітивний* (фахові знання); *діяльнісний* (фахові вміння); *рефлексивний* (самооцінка, самоаналіз, самоусвідомлення).

Теоретичний аналіз філософської і психолого-педагогічної літератури дозволив осмислити різноманітність факторів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів. Таким фактором виступає освітнє середовище, яке створює сприятливі зовнішні умови для професійної підготовки студентів. Уважаємо, що невід’ємним компонентом освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу є музеї педагогічного профілю (самостійні, шкільні, університетські).

На основі аналізу й синтезу сутнісного бачення в педагогічній і музеєзнавчій літературі феномена музеїв педагогічного профілю визначено, що *це – культурно-освітні осередки, призначені для збереження, вивчення й використання предметів, які мають органічний зв’язок із педагогічними науками, освітньою галуззю й педагогічною діяльністю.*

Установлено, що вперше музеї педагогічного профілю було створено у другій половині XVIII століття в європейських університетах у зв’язку із практичною необхідністю унаочнення навчального процесу та забезпечення можливості проводити наукові дослідження. Відтоді мережа цих багатофункціональних закладів постійно розширюється. Усесвітньо відомими самостійними музеями педагогічного профілю нашої держави є Педагогічний музей України (м. Київ), педагогічно-меморіальні музеї А.С.Макаренка (на території колонії імені Максима Горького в с. Ковалівка Полтавської області; у

Курязькій виховній колонії на Харківщині) і В.О. Сухомлинського (у Павлиші Кіровоградської області) тощо.

Виявлено такі особливості діяльності музеїв педагогічного профілю: органічний зв'язок із педагогічними науками і діяльністю, чітке спрямування на вирішення освітніх завдань та орієнтація на конкретну аудиторію; педагогічна цінність й освітнє призначення колекцій, урахування педагогічних принципів у створенні експозиції; надання реальної можливості аудиторії взяти участь у музейній роботі (студенти, учителі, школярі залучаються до активної пізнавальної, пошукової, практичної роботи на основі музейних колекцій).

Аналіз змістового наповнення, орієнтації на конкретну аудиторію, специфіки діяльності й місця функціонування дозволив розподілити види музеїв педагогічного профілю на чотири групи, а саме: *власне педагогічні музеї* (педагогічно-меморіальний; дитячий; методики викладання; навчального унаочнення; іграшки; дитячої книги); *музеї освіти як галузі* (історії закладу освіти; історії освіти в регіоні чи населеному пункті); *спеціалізовані музеї* (історичний, літературний; художній; зоологічний; етнографічний; політехнічний тощо); *комплексні музеї* (художньо-педагогічний; літературно-педагогічний; краєзнавчий і т. ін.).

Установлено, що музейні комплекси вищих педагогічних навчальних закладів найбільше пристосовані для освітньо-професійних цілей і є доступними для викладачів і студентів.

До специфічних функцій музеїв педагогічного профілю, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх учителів, віднесено такі: популяризація педагогічної культури та посилення професійної спрямованості студентів; удосконалення навчальної роботи (музейні колекції як додаткове джерело формування й систематизації знань із фахових дисциплін, розширення кругозору та набуття практичних умінь і навичок педагогічної праці); активізація науково-дослідницької роботи (забезпечення усіх форм науково-дослідницької діяльності студентів першоджерелами); надання допомоги у вирішенні питань виховання студентів; забезпечення спеціальної підготовки до музейно-педагогічної діяльності у школі.

Результати проведених нами опитувань 528 студентів вищих педагогічних навчальних закладів свідчать, що особистісне ставлення майбутніх учителів до використання музеїв педагогічного профілю для їх професійної підготовки в цілому позитивне (78 %). Перспектива співпрацювати з музеями під час навчання приваблює 43,9 % респондентів. Бажання здійснювати в подальшому музейно-педагогічну діяльність у школі висловили 57 % опитаних студентів, водночас майбутні вчителі потребують спеціальної підготовки до цієї роботи, тобто формування музейно-педагогічної компетентності.

Теоретичний аналіз підходів до розуміння професійно-педагогічної компетентності дозволив визначити музейно-педагогічну компетентність майбутніх учителів як *інтегративне особистісне утворення, сполучення теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей та*

досвіду, що забезпечують готовність до здійснення музейно-педагогічної діяльності у школі. Музейно-педагогічна компетентність передбачає загальну педагогічну компетентність – педагогічні знання та вміння (гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні); музейну культуру – підготовленість до сприйняття інформації в музеї, цілеспрямованість огляду експозиції, здатність оцінювати предмети музейно-педагогічного значення; музейно-педагогічні знання – музейну ерудицію як обізнаність у галузі музеєзнавства; знання методики музейно-педагогічної діяльності вчителя (її мети, змісту, методів, форм, особливостей сприйняття музейної інформації дітьми, основ шкільного музейництва та музейно-екскурсійних можливостей рідного міста); музейно-педагогічні вміння – планувати музейні заходи в процесі урочної, позаурочної та позакласної роботи; визначати мету, добирати зміст, форми, методи музейно-педагогічної діяльності у відповідності до завдань шкільного навчально-виховного процесу; створювати шкільний музей і керувати його діяльністю; раціонально використовувати культурно-освітні можливості музеїв у роботі зі школярами, аналізувати власну діяльність і за потреби коригувати її тощо. Крім того, важливе значення для успішного використання музеїв у школі має позитивна мотивація до цього виду діяльності вчителя.

Виявлений стан розробленості проблеми використання музеїв педагогічного профілю в педагогічній теорії і практиці спонукав теоретично обґрунтувати відповідну систему роботи шляхом узагальнення й систематизації накопиченого досвіду.

Систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів визначено як *комплекс аудиторних і позааудиторних видів діяльності, спеціально організованих у музеях з метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів*. Поставлена мета досягається через розв'язання таких завдань: сприяти позитивній мотивації студентів до навчальної й науково-дослідницької діяльності; формувати стійкий інтерес до досягнень національної та світової культури (зокрема й педагогічної); розширювати кругозір; підвищувати якість знань із фахових дисциплін; сприяти зростанню потреби в саморозвитку; формувати музейно-педагогічну компетентність майбутніх учителів.

Мета й завдання розробленої системи відповідають Державним стандартам підготовки майбутніх учителів, завданням навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, ураховують вимогу компетентнісного підходу до оцінки результатів професійно-педагогічної освіти та можливості музеїв педагогічного профілю.

Зміст використання музеїв педагогічного профілю реалізується за п'ятьма напрямками, підставою для розробки яких слугували основні види діяльності у вищій школі та специфіка музейної роботи. 1. *Навчальна робота* (виконання студентами завдань із опрацювання музейних колекцій у ході аудиторних занять, самостійної роботи, практики; використання викладачами музейної експозиції (окремих музейних предметів) як засобів наочності при викладанні

фахових дисциплін тощо). 2. *Наукова робота* (виконання науково-дослідницьких завдань на матеріалах музеїв; підбір матеріалу для рефератів, курсових, дипломних робіт, статей, доповідей у фондах музеїв та в ході пошукових експедицій; участь у наукових конференціях, студентських гуртках, що працюють при музеях, тощо). 3. *Виховна робота* (проведення заходів виховного спрямування в музейному середовищі з метою професійно-психологічного, патріотичного, етичного, естетичного, морального, духовного, екологічного, національного виховання студентів). 4. *Музейна робота* (співробітництво з музеями вищого педагогічного навчального закладу, що передбачає участь студентів у підготовці до створення нового музею, науково-фондовій, експозиційній, виставковій роботі та роботі з музейною аудиторією). 5. *Спецпідготовка до використання музеїв у школі* (проведення спеціального курсу, що забезпечить цілеспрямоване формування музейно-педагогічної компетентності).

Технологія впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю розглядається як комплексна, постійна й поетапна реалізація педагогічно доцільних заходів (форм, методів і прийомів), котрі виділені шляхом аналізу і синтезу наукових засад організації педагогічного процесу у вищій школі та положень ефективного музейно-педагогічного впливу, обґрунтованих у музейній педагогіці. Безпосередня реалізація технології вимагає структурування змісту фахових дисциплін, усіх видів практики, науково-дослідницької й виховної роботи й розробки спецкурсу.

У другому розділі – **“Експериментальна перевірка системи використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів”** – розкрито питання підготовки й проведення експериментальної роботи з перевірки технології впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю у професійну підготовку майбутніх учителів, проаналізовано здобуті результати.

На констатувальному етапі експерименту було сформовано експериментальну й контрольну групи, до яких увійшли майбутні вчителі різних спеціальностей – 103 та 106 осіб відповідно, вихідні показники стану професійної підготовки котрих істотно не відрізнялися.

Формувальний експеримент було здійснено в природних умовах навчального процесу в Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. В експериментальній роботі було безпосередньо використано музейний комплекс університету (19 музейних осередків), музеї навчальних закладів I-III ступенів м. Полтави, самостійні музеї педагогічного профілю міста й області, місцевий краєзнавчий музей. Крім того, завдяки застосуванню електронних музейних комунікацій (спеціалізованих Інтернет-сайтів, віртуальних філій відомих музеїв, мультимедійних презентацій, відеопутівників тощо) було розширено доступ студентів до територіально віддалених музеїв педагогічного профілю.

В експериментальній роботі брали участь 8 викладачів, для яких було розроблено і проведено восьмигодинний методичний семінар “Музеї

педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів”. У ході семінару відбулося загальне ознайомлення з феноменом музеїв педагогічного профілю; розкрито теоретичні й методичні питання їх використання в роботі зі студентами; вивчено музейно-педагогічні можливості університету, міста, регіону, питання організації роботи “студентів-співробітників” музеїв університету тощо. Важливо, що проблематика методичного семінару зацікавила викладачів і знайшла практичне втілення у їх творчих проектах та оригінальних педагогічних рішеннях.

Реалізація технології впровадження експериментальної системи використання музеїв педагогічного профілю відбувалася поетапно протягом усіх років навчання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі. Для кожного з етапів технології було визначено мету й завдання, обрано форми й методи їх реалізації. На *підготовчому (мотиваційно-орієнтувальному) етапі* відбулося загальне ознайомлення студентів 1 курсу з музеями педагогічного профілю, формування ціннісно-зацікавленого ставлення до них як до фактора особистісного і професійного розвитку. Важливою на цьому етапі була робота щодо цілеспрямованого розвитку музейної культури майбутніх учителів. Було організовано попередні звернення до різноманітних джерел інформації про музеї (книг, публікацій у періодичних виданнях, рекламних проспектів, відеоматеріалів, електронних ресурсів), що сприяло формуванню усвідомленої установки на візит до музею. Крім цього, стало традиційним організовувати музейні екскурсії й огляди виставок у навчальний і позанавчальний час.

У процесі викладання курсів “Вступ до спеціальності”, “Теорія та історія педагогіки” й “Основи педагогічної майстерності” увагу було акцентовано на підтримці й розвитку професійної спрямованості майбутніх учителів. Забезпечено формування позитивної мотивації до навчальної й наукової діяльності в університеті, потреби в саморозвитку на основі загальноновизнаних зразків, автентичних професійно-педагогічних цінностей, високих досягнень національної і світової культури. Вагому роль у цьому відіграли педагогічно-меморіальні музеї та музей історії університету, у яких куратори додатково провели виховні заходи, що знайомлять з університетом, факультетом, здобутками колективу студентів і викладачів, успіхами випускників тощо.

Упродовж *основного (регулятивно-процесуального) етапу* відбулося залучення студентів 2-4 курсів до різних видів робіт, що вимагали активної дослідницької і творчо-пошукової позиції. Майбутнім учителям було запропоновано виконати ряд навчальних і науково-дослідницьких завдань на основі музейних експозицій у процесі вивчення фахових дисциплін: опис музейного предмета, складання картотеки творів відомого автора, роздуми про минуле й сучасне освіти, підбір крилатих висловів відомих людей і їх творча інтерпретація, обґрунтування педагогічних ідей та презентація наукових і творчих робіт як наслідку роботи в музеї, демонстрація власних педагогічних колекцій, фото-, відеоматеріалів тощо. Також студентів залучали як співорганізаторів до проведення таких заходів виховного спрямування: “Посвята в першокурсники”, “Свято факультету”, “Відомі педагоги нашого

краю”, “Випускники університету”, “Творчий вернісаж”, “Математика – наука, що вимагає фантазії” тощо.

Для підвищення якості знань студентів із фахових дисциплін, формування здатності застосувати знання в різних, зокрема нових, ситуаціях було збільшено обсяг завдань, які потребують самостійності і творчості. З метою розширення кругозору викладачі спільно з музейними співробітниками провели цикл екскурсій до різних видів музеїв педагогічного профілю, у ході яких відбувалося залучення студентів до обговорення експозиції, стимулювання оцінних суджень про все нове, що побачили і про що дізналися. Крім того, було організовано пошукові краєзнавчі, етнографічні, археологічні експедиції, у ході яких зібрано цінні матеріали для вивчення та поповнення фондів університетських музеїв.

Музейний комплекс університету став творчою лабораторією, місцем розвитку й застосування індивідуальних здібностей майбутніх учителів, зокрема педагогічних. Співробітництво з музеєм (підготовка до створення нового музею, участь у пошукових експедиціях, комплектування, наукове вивчення, облік і збереження музейних фондів, розробка експозиції, робота з музейною аудиторією) вимагало сформованих науково-пізнавальних, прогностичних, проектувальних, дизайнерських, організаторських, дидактичних, комунікативних, рефлексивних та інших умінь і навичок.

На *завершальному (рефлексивно-творчому)* етапі для студентів п'ятого року навчання було проведено курс спеціальної підготовки “Основи музейно-педагогічної діяльності вчителя” з метою формування готовності використовувати музеї у школі (робочу навчальну програму створено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих закладах III-IV рівнів акредитації). Зміст курсу відбито у двох модулях, засвоєння яких було організовано через систему таких форм навчання: лекції, самостійна робота, навчальний проект (індивідуальне навчально-дослідне завдання).

Водночас рефлексивно-творчий етап передбачав самоуправління процесом особистісного й професійного саморозвитку протягом усього життєвого шляху. Під час експерименту відбувалося націлювання випускників на подальше самоствердження.

У процесі формувального експерименту було виявлено необхідність урахування такої важливої особливості технології впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю, як суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія. Вона забезпечувалася підтримкою позитивного емоційного фону спілкування (опора на сферу емоцій і почуттів студента, відволікання від буденності, самоактуалізація власних переживань шляхом унесення елементів культурного дійства, урочистої події в навчальні заняття); гуманізацією спілкування (надання допомоги в разі виникнення труднощів, повага до студента й визнання його власної гідності), співробітництвом викладачів і студентів (партнерські стосунки, урахування індивідуальних особливостей, надання можливості рухатися в індивідуальному темпі розвитку, збільшення

обсягу творчих проектів і завдань, що вимагають самостійності у їх виконанні, залучення до організації різних форм виховного впливу тощо).

Мета контрольного етапу експерименту полягала у виявленні динаміки показників ефективності професійної підготовки майбутніх учителів за обраними критеріями.

Результати професійної підготовки майбутніх учителів фіксувались у відповідях на заліках і екзаменах, у контрольних роботах, у творчих проектах, у звітній документації за практику, на захистах наукових робіт, у доповідях на конференціях, в опублікованих статтях, звітах про проведену роботу, у розробках музейних заходів (музейних уроків, екскурсій, виставок) тощо. Кількісні та якісні дані було підтверджено й доповнено методом спостережень, анкетуванням студентів, бесідами з викладачами, вибірковими інтерв'ю.

Комплексне використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів сприяло підвищенню її ефективності. У результаті впровадження розробленої системи відбувся значний перерозподіл кількості студентів експериментальної групи за кожним показником, що відбито в табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати експериментальної роботи (у %)

Критерії і показники професійної підготовки майбутніх учителів	Експ. гр. (103 особи)		Контр. гр. (106 осіб)	
	конст. дані	контр. дані	конст. дані	контр. дані
• характер мотивації до навчальної діяльності:				
- позитивний	26,2	64,1	26,4	14,2
- нейтральний	64,1	34,0	65,1	66,0
- негативний	9,7	1,9	8,5	19,8
• характер мотивації до науково-дослідницької діяльності:				
- позитивний	10,7	40,8	11,3	8,5
- нейтральний	59,2	44,6	61,3	64,1
- негативний	30,1	14,6	27,4	27,4
• стійкість інтересу до досягнень національної та світової культури (зокрема й педагогічної):				
- стійкий	11,7	85,4	12,3	15,1
- ситуативний	59,2	14,6	59,4	67,9
- відсутній	29,1	0	28,3	17,0
• широта кругозору (уявлення, поняття, факти)	9,7	74,8	11,3	49,1
• якість знань із фахових дисциплін:				
- оперативність (як здатність застосовувати їх у різних ситуаціях)	5,8	44,7	6,6	25,5
- гнучкість (як здатність самостійно застосувати їх у нових ситуаціях)	4,9	50,5	6,6	23,6
• наявність потреби в саморозвитку	26,2	75,8	28,3	33,0
• сформованість музейно-педагогічної компетентності:	3,8	74,8	3,8	13,2

Студенти експериментальної групи відзначили, що професійна підготовка в середовищі музеїв педагогічного профілю набагато цікавіша в порівнянні з традиційною (85,4 % респондентів); знання й уміння, здобуті в музеї, є більш усвідомленими (44,6 %); навчальна інформація “справляє враження” і є більш доступною (64 %); музейна експозиція доповнює виклад красномовними фактами (49,5 %); зокрема, вивчення здобутків славетних педагогів у педагогічно-меморіальних музеях викликало почуття професійної гордості, бажання зробити свій посильний внесок у розвиток держави (88,3 %).

В експериментальній групі було виявлено вищий рівень успішності із фахових дисциплін у порівнянні зі студентами контрольної групи (на контрольному етапі дослідження в експериментальній групі відмінників і таких, що навчаються на “4” і “5”, виявилось 70,9 %, а в контрольній групі – 45,2 %). Було виявлено задоволеність студентів процесом і результатами власної професійної підготовки в обох групах, при цьому в експериментальній групі значно вищий показник адекватності самооцінки, а студенти контрольної групи схильні до завищеної або заниженої самооцінки. Це свідчить про розвиненість рефлексивної сфери студентів експериментальної групи.

Викладачі, що працювали за розробленою системою, дали їй високу оцінку. Вони зазначили, що використання музеїв педагогічного профілю принесло емоційне задоволення, додало до педагогічного процесу елементів інноваційності, творчості. Проведена робота сприяла комплексному вирішенню питань навчання, виховання та професійного розвитку студентів, зміцненню зв'язку професійної підготовки зі шкільною практикою тощо.

Показники ефективності професійної підготовки студентів експериментальної групи, наведені в таблиці, доводять ефективність упровадження розробленої системи використання музеїв педагогічного профілю. Унаслідок експериментальної роботи було досягнуто очікуваних результатів, вірогідність яких підтверджується статистичним аналізом.

ВИСНОВКИ

У дисертації відповідно до її мети, завдань і гіпотези здійснено теоретичний аналіз та експериментальне дослідження проблеми використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів. Одержані в процесі наукового пошуку результати дозволяють зробити такі висновки.

1. На підставі вивчення теоретико-методологічних, психолого-педагогічних й організаційно-змістових питань професійної підготовки майбутніх учителів встановлено, що освітнє середовище вищого педагогічного навчального закладу і музеї педагогічного профілю як його компонент є одним із дієвих зовнішніх факторів підвищення ефективності професійної підготовки студентів.

У результаті вивчення стану розробленості в педагогічній теорії і практиці проблеми використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів:

а) уточнено сутність поняття “музеї педагогічного профілю”: це культурно-освітні осередки, призначені для збереження, вивчення й використання предметів, які мають органічний зв’язок із педагогічними науками, освітньою галуззю й педагогічною діяльністю;

б) з’ясовано, що становлення педагогічного музейництва відбулося наприкінці XVIII століття в університетах Європи й пов’язане з практичними потребами організації навчального процесу;

в) розкрито особливості діяльності музеїв педагогічного профілю: органічний зв’язок із педагогічними науками й діяльністю, чітке спрямування на вирішення освітніх завдань та орієнтація на конкретну аудиторію; педагогічна цінність й освітнє призначення колекцій і врахування педагогічних принципів у створенні експозиції; надання членам своєї аудиторії реальної можливості стати учасниками музейної роботи;

г) розподілено основні види музеїв педагогічного профілю на чотири групи: власне педагогічні музеї; музеї освіти як галузі; спеціалізовані музеї (за фахом педагогічної діяльності); комплексні музеї;

д) виявлено специфічні функції музеїв педагогічного профілю, пов’язані з професійною підготовкою майбутніх учителів: популяризація педагогічної культури та посилення професійної спрямованості студентів; удосконалення навчальної роботи; активізація науково-дослідницької роботи; надання допомоги у вирішенні питань виховання студентів; забезпечення спеціальної підготовки до музейно-педагогічної діяльності у школі;

Визначено поняття “музейно-педагогічна компетентність” як інтегративне особистісне утворення – сполучення теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей та досвіду, що забезпечують готовність до здійснення музейно-педагогічної діяльності у школі. Музейно-педагогічна компетентність передбачає загальну педагогічну компетентність, музейну культуру, теоретичні музейно-педагогічні знання і практичні уміння.

2. Теоретично обґрунтовано систему використання музеїв педагогічного профілю для професійної підготовки майбутніх учителів як комплекс аудиторних і позааудиторних видів діяльності, спеціально організованих у музеях (котрі є невід’ємним компонентом освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу) з метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів. Систему побудовано на основних видах діяльності у вищій школі (навчальній, науковій, виховній) та специфічній музейній роботі в музеях вищого педагогічного навчального закладу.

3. Розроблено технологію впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю у професійну підготовку майбутніх учителів. Це комплексна, поетапна і систематична реалізація педагогічно доцільних заходів (форм, методів і прийомів).

4. Дослідно-експериментальним впровадженням технології доведено, що розроблена система використання музеїв педагогічного профілю сприяє підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх учителів, а саме:

а) позитивним змінам у характері мотивації студентів експериментальної групи до навчальної й науково-дослідницької діяльності в університеті; поглибленню їх інтересу до досягнень національної і світової культури (зокрема й педагогічної) та потреби в саморозвитку; розширенню кругозору; підвищенню якості знань із фахових дисциплін;

б) ефективному формуванню готовності майбутніх учителів до музейно-педагогічної діяльності у школі (кількість студентів, які мають високий рівень музейно-педагогічної компетентності, в експериментальній групі 34 %, у контрольній – 0 %; достатній рівень в експериментальній групі – 40,8%, у контрольній – 13,2 %);

в) поліпшенню успішності, позитивним зрушенням у формуванні якостей особистості майбутнього вчителя (зокрема і професійно значущих) та розвитку адекватності самооцінки у студентів експериментальної групи, а також емоційному задоволенню учасників педагогічного процесу.

Одержані позитивні зміни детерміновані такими характерними особливостями технології впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю у професійну підготовку майбутніх учителів, як дослідницька й творчо-пошукова позиція студентів; суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія; послідовність мотиваційно-орієнтувального, регулятивно-процесуального і рефлексивно-творчого етапів.

5. Підготовлено науково-методичні матеріали з використання музеїв педагогічного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Подальших наукових пошуків потребують питання професійної підготовки майбутніх учителів конкретних спеціальностей із використанням музейного компонента, а також аспекти технологічного забезпечення викладання у вищих педагогічних навчальних закладах спеціальних дисциплін музейно-педагогічного спрямування, зокрема курсу “Музейна педагогіка”.

Основний зміст дисертації відбито в таких публікаціях:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Павленко Ю. Розвиток музейної культури майбутніх учителів / Юлія Павленко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – (Серія “Педагогічні науки”). – Вип. 3 (42). – Полтава, 2005. – С. 110–116.

2. Павленко Ю. Г. Роль музеїв педагогічного профілю в реалізації сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів / Ю. Г. Павленко // Проблеми освіти : зб. наук. праць. – Другий спец. випуск : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. [“Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних

умовах”], (Вінниця, 19–21 жовт. 2005 р.) / Наук.-метод. центр вищої освіти Мін-ва освіти і науки України, Вінницький соц.-економ. інститут Відкритого міжн. ун.-ту розвитку людини “Україна”. – К., 2005. – С. 349–353.

3. Павленко Ю. Г. Педагогічний потенціал дитячих та шкільних музеїв / Ю. Г. Павленко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 8. – Кн. I. – К., 2005. – С. 387–390.

4. Павленко Ю. Ретроспектива діяльності музеїв педагогічного профілю як фактора професійної підготовки майбутніх учителів / Юлія Павленко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – (Серія “Педагогічні науки”). – Вип. 3 (50). – Полтава, 2006. – С. 219–225.

5. Павленко Ю. Г. Застосування потенціалу музеїв педагогічного профілю в професійній підготовці майбутніх учителів / Ю. Г. Павленко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – (Педагогічні науки). – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2007. – С. 139–144.

6. Павленко Ю. Г. Музеї педагогічного профілю у контексті професійного становлення майбутніх учителів: сутнісний аспект / Ю. Г. Павленко // Вісник Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка. – Вип. 22. – Житомир : Редакційно-видавничий відділ Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – С. 75–79.

7. Павленко Ю. Педагогічні погляди В.О. Сухомлинського на зміст і значення музейної роботи у навчальному закладі / Юлія Павленко // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 1-2. – С. 15–16.

8. Павленко Ю. Стан практичного використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів / Юлія Павленко // Імідж сучасного педагога. – 2007. – № 5-6. – С. 7–10.

Матеріали конференцій

9. Павленко Ю. Музейно-педагогічна діяльність вчителя початкових класів / Юлія Павленко // Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів : матеріали третьої Всеукр. наук.-практ. конф. – Вип. 3. – Вінниця : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2005. – С. 172–175.

10. Павленко Ю. Музеї педагогічного профілю у творчому просторі викладачів вищої педагогічної школи / Юлія Павленко // Психолого-педагогічні проблеми формування професіоналізму викладача вищої школи в умовах європейського виміру : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 лют. 2006 р. – Полтава : ПДПУ, 2006. – С. 185–186.

11. Павленко Ю. Г. Музеї педагогічних навчальних закладів в умовах професійної підготовки студентів / Ю. Г. Павленко // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали наук. конф. молодих учених, 25–26 квіт. 2006 р., Харків / відп. ред. С. В. Тищенко. – Х. : ХДАК, 2006. – С. 66.

АНОТАЦІЇ

Павленко Ю.Г. Музеї педагогічного профілю як фактор професійної підготовки майбутніх учителів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, 2008.

Дисертація присвячена проблемі використання музеїв педагогічного профілю для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів. Теоретично обґрунтовано систему використання таких музеїв, яка базується на основних видах діяльності у вищій школі (навчальній, науковій, виховній) та специфічній музейній роботі, організованій на базі музейного комплексу вищого педагогічного навчального закладу.

Розроблено технологію впровадження системи використання музеїв педагогічного профілю у професійну підготовку майбутніх учителів і результатами експериментальної роботи доведено її ефективність: відбувається посилення позитивної мотивації студентів до навчальної й науково-дослідницької діяльності в університеті, поглиблення інтересу до досягнень національної та світової культури (зокрема й педагогічної); підвищення якості знань із фахових дисциплін; розширення кругозору; зростання потреби в саморозвитку і формування музейно-педагогічної компетентності.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів, музеї педагогічного профілю, освітнє середовище, система, технологія, музейно-педагогічна компетентність.

Павленко Ю.Г. Музеи педагогического профиля как фактор профессиональной подготовки будущих учителей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, Харьков, 2008.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы использования музеев педагогического профиля в профессиональной подготовке будущих учителей.

На основании изучения теоретико-методологических, психолого-педагогических и организационно-содержательных вопросов профессиональной подготовки будущих учителей установлено, что образовательная среда высшего педагогического учебного заведения (и особенно музеи педагогического профиля как её компонент) является одним из действенных внешних факторов повышения эффективности профессиональной подготовки студентов.

В результате анализа и синтеза педагогической и музееведческой литературы раскрыта сущность понятия “музеи педагогического профиля”: это культурно-образовательные заведения, предназначенные для хранения,

изучения и использования предметов, которые имеют органическую связь с педагогическими науками, образованием и педагогической деятельностью.

В работе установлено, что первые музеи педагогического профиля были созданы во второй половине XVIII века в европейских университетах в связи с необходимостью обеспечения учебного процесса наглядностью и предоставления возможности проводить научные опыты. С тех пор эти музеи играют важную роль в повышении качества профессионально-педагогического образования.

В диссертации уточнена классификация музеев педагогического профиля и выделены четыре основные их группы: собственно педагогические музеи; музеи образования как отрасли; специализированные музеи (соответствуют специализации педагогической деятельности); комплексные музеи.

Определены специфические функции музеев педагогического профиля, связанные с профессиональной подготовкой будущих учителей, а именно: популяризация педагогической культуры и усиление профессиональной направленности студентов; усовершенствование учебной работы; активизация научно-исследовательской работы; предоставление помощи в решении вопросов воспитания студентов; обеспечение специальной подготовки к музейно-педагогической деятельности в школе.

Установлено, что использование музеев педагогического профиля способствует формированию музейно-педагогической компетентности, которая представляет собой интегративное личностное образование – совокупность теоретических знаний, практических умений, профессионально значимых качеств и опыта, обеспечивающих готовность к осуществлению музейно-педагогической деятельности в школе. Этот вид компетентности учителя предусматривает общую педагогическую компетентность, музейную культуру, теоретические музейно-педагогические знания и практические умения.

Теоретически обоснована система использования музеев педагогического профиля (как неотъемлемого компонента образовательной среды высшего педагогического учебного заведения) для профессиональной подготовки будущих учителей; в основу этой системы положены основные виды деятельности в высшей школе (учебная, научная, воспитательная), а также музейная работа.

Разработана технология внедрения системы использования музеев педагогического профиля в профессиональную подготовку будущих учителей, являющаяся комплексной, постоянной и поэтапной реализацией педагогически целесообразных мероприятий.

Эффективность технологии проверена экспериментальным путем в процессе усвоения студентами структурированного содержания профессиональных дисциплин, разработанного спецкурса, а также проведения педагогической практики, научно-исследовательской и воспитательной работы. Доказано, что предложенная технология способствует повышению результативности профессиональной подготовки будущих учителей. Достигнуты следующие результаты: у студентов повысилась положительная

мотивация к учебной и научно-исследовательской деятельности в университете; возросла потребность в саморазвитии; интерес будущих учителей к достижениям национальной и мировой культуры (в частности и педагогической) стал более устойчивым; расширился их кругозор, улучшилось качество знаний по профессионально важным предметам и уровень музейно-педагогической компетентности.

Существенные изменения показателей эффективности профессиональной подготовки будущих учителей получены благодаря таким особенностям разработанной технологии внедрения в неё системы использования музеев педагогического профиля, как исследовательская и творчески-поисковая позиция студентов; субъект-субъектное педагогическое взаимодействие; последовательная реализация мотивационно-ориентировочного, регулятивно-процессуального и рефлексивно-творческого этапов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей, музеи педагогического профиля, образовательная среда, система, технология, музейно-педагогическая компетентность.

Pavlenko Yu.H. Museums of pedagogical type as a factor of future teachers' professional training – Manuscript.

The dissertation is to obtain the Candidate degree in Pedagogy, speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – H. Skovoroda Kharkov National Pedagogical University, Kharkov, 2008.

The dissertation is devoted to the problem of museums of pedagogical type employment for the rise of efficiency of professional preparation of future teachers. Theoretically the system of this type museums group employment has been proved. It is based on essential and specific types of activity in high school (training, educational, scientific) and specific work in museums of high pedagogical educational establishment.

The inculcation technology of the system of museums of pedagogical type employment in professional training of future teachers has been worked out. Its efficiency for students' positive motivation forming to the educational and scientific research activity in university, interest increase to achievements of national and world culture (including pedagogical), rise of knowledge quality of professional disciplines, expansion of mental outlook, the museum-pedagogical competence forming have been proved by means of experimental work results

Key words: future teachers professional training, museums of pedagogical type, educational environment, system, technology, museum-pedagogical competence.